

eP Coses de la vida GRAN BARCELONA

L'evolució de l'urbanisme de Barcelona, arran de terra

CAN FANGA ► Arran de les grans pluges de 1903, la revista satírica *L'Esquella de la Torratxa* llança una campanya contínua sobre la imatge lamentable de la Barcelona que es creu una metròpolis moderna però és *La Ciutat del Fang*. És l'origen del malnom de Can Fanga.

EL CAOS DE L'EIXAMPLE ► El 1914, 54 anys després de la seva aprovació, a l'Eixample el 43% dels carrers són empedrats, el 21% de macadam (pedra picada i piconada), el 29% no tenen paviment i el 7% són enquitranats.

ELS CINC PANOTS OFICIALS ► Un concurs municipal obliga el 1907 a pavimentar les voreres amb llosetes de ciment de 40x40. S'homologuen cinc models, coneguts com els de la flor, el de quatre tauletes, quatre tauletes amb cercles, la calavera i l'ensaimada. Amb els anys n'apareixen d'altres: nou tauletes, barres antilliscants...

Les voreres tenen història

Un llibre descobreix l'evolució del paviment urbà

ERNEST ALÓS
BARCELONA

Un llibre sobre l'evolució del paviment urbà de Barcelona pot ser un manual universitari per a ús únicament d'estudiants d'arquitectura, enginyeria o urbanisme. O, com és el cas de *Barcelona a ras de suelo*, de Danae Esparza (Edicions de la UB), un recorregut ple de sorpreses que reflecteix, en les humils rajoles del terra, la història social i urbana i l'evolució de l'autoimatge de la ciutat, rescatada de fotos històriques, columnes de premsa, acudits

de la premsa satírica i expedients de l'inesgotable arxiu administratiu.

«He volgut fer història social: què en deia la gent, què en pensava. Confirmar la importància del paviment en el dia a dia de la societat i en la imatge de la ciutat», explica Esparza, cap d'estudis del Grau en Disseny d'Elisava, que ha transformat intensament un treball que inicialment va ser la seva tesi doctoral. El seu relat arrenca amb la rifa de l'empedrat, una espècie de sorteig dels cecs amb què la ciutat finança la reparació dels seus carrers de 1827 a 1881. Però la clau es-

LA DOBLE VARA DE MESURAR DE PORCIOLES

► Mentre als barris proliferen els descampats enfangats, el porciolisme decora la zona alta i les zones d'atracció turística. El *vibrado*, versió dels anys 60 del terratzo domèstic, amb dissenys únics per a cada carrer (un infern de manteniment), com el disseny ondulant de la Rambla, prolifera i s'instal·len mosaics decoratius (Miró, Tharrats, el de la plaça de Sant Jaume que imita una plaça renaixentista italiana el 1958...).

L'AJUNTAMENT DEMOCRÀTIC HI POSA ORDRE ► Sota el comandament d'Oriol Bohigas i amb les aportacions d'un equip cohesionat (De Cáceres, Lecea...) s'opta pel panot com a forma econòmica de fer arribar el paviment de qualitat a tota la ciutat i racionalitzar-ne el manteniment. Es fa un pas de gegant en l'accessibilitat, amb el qual Barcelona (un únic estàndard a tota la ciutat, amb el model V-120 per a vianants i el V-60 per a vehicles) i panots amb franges que els senyalitzen per a invidents.

FALSES LLOSES GÒTIQUES ► El paviment del Barri Gòtic, amb lloses de pedra de Montjuïc, ni és antic ni és una aposta per la plataforma única, un exemple de modernitat que crea zones de vianants. Es tracta, explica Danae Esparza, de «creació d'ambient». L'incorpora Adolf Florensa com a part de la monumentalització historicista del centre. Les més antigues són.... les del carrer del Bisbe, instal·lades el 1952 pel Congrés Eucarístic. Llavors fins a Petritxol i Montcada els carrers tenien vorera i calçada.

tà en l'evolució de l'Eixample. Al principi, el polsegós o fangós macadam, segons l'estació de l'any, o les llambordes, per a les calçades. Lloses de pedra, asfalt o llambordes, per a les voreres. «La pavimentació avança molt lentament, va a càrrec dels propietaris de cada finca: solament els dos metres i mig al davant de les façanes, la resta fins a la vorada és de terra». El resultat d'aquest Eixample pavimentat a trossos és la Barcelona que qualifiquen de Can Fanga. I una ciutat amb aspiracions de gran capital europea que s'obsessiona amb la idea que la imat-

ge dels seus carrers estigui a l'altura (i amb diferents projectes urbanístics, la ciutat de les exposicions, el porciolisme, la dels ajuntaments democràtics, la del *boom* del totxo, que es retraten en el disseny de les seves voreres).

MODERNITAT // Esparza repassa els intents de vegades pintorescos de solucionar el tema en calçades (apassionant l'intent de pavimentar-les amb blocs de fusta, els *talossos*, amb escàndol de corruptela inclòs) o voreres. En aquest últim cas, una decisió marca la imatge de la ciutat fins

Danae Esparza qüestiona l'autoria de Puig i Cadafalch de l'icònic panot en forma de flor

avui. Un concurs municipal, que el 1907 obliga a pavimentar totes les voreres, fins a la mateixa vorada, amb cinc únics models de rajola de ciment de 40x40, el que es coneixia com a panot.

Només un d'aquests cinc models (que es va voler suprimir als anys 70 i 90), no menys tradicional que els altres quatre (i no el més efectiu), va arribar a convertir-se en icona de la ciutat: la rosa, que ha sigut adoptada fins i tot com a imatge de l'Institut de Paisatge Urbà. Se'n va reivindicar el seu origen modernista i la autoria de Puig i Cadafalch, encara que Esparza ho qüestioni. Probablement el terra del pati de la Casa Amatller va ser, com a màxim, una inspiració perquè la Casa Escofet en dissenyés una versió industrial.

Però no només Esparza ha ras-

trejat el passat a les voreres. El catedràtic Claudi Mans manté un blog (Panots de Barcelona) i fa un any un altre llibre s'aventura en el mateix tema. *Voreres. La memòria subtil*, de Frederic Perers (Ajuntament de Barcelona) va començar sent un projecte més artístic que acadèmic però en format llibre ofereix una visió detallada de l'evolució de dos aspectes concrets: els models de panot i, especialment, la senyalització dels noms dels carrers en el paviment, amb panots alfabètics, que va reflectir els canvis polítics del nomenclàtor de la ciutat. ≡

DEL 'BOOM' AL VERD ► La privatització i la descentralització de l'urbanisme en els districtes i els anys de l'arquitecte estrella deixen creacions interessants (Esparza destaca l'entorn del Born) i experiments fallits que recorden els anys del porciolisme. Les noves tendències incorporen la sostenibilitat, després d'un segle de pavimentació indiscriminada: per exemple, l'alternança de gespa i llamborda en la reforma del passeig de Sant Joan.

ALGUNES RARESES ► Encara sobreviuen models modernistes previs a la normalització de 1907 o intents que la *rosa* de Barcelona desguassi millor.